

Inkorporacja parafii w Grabowcu do chełmskiej kapituły katedralnej w 1624 roku

Zagadnienie inkorporacji beneficjum kościelnego jest słabo znane polskiej literaturze historycznej i historyczno-prawnej¹. Postawienie tego problemu wymusiły problemy z ustaleniem relacji między inkorporacją a prawem patronatu oraz określeniem rzeczywistych skutków inkorporacji dla beneficjum kościelnego. Jedynie szczegółowe studia nad poszczególnymi przypadkami inkorporacji mogą wnieść nową wiedzę w tej dziedzinie. Analiza taka musi uwzględniać dwie płaszczyzny zjawiska: formalno-prawną oraz praktyczną.

Jako dość dobrze udokumentowany został wybrany przypadek włączenia parafii Grabowiec do kapituły katedralnej w Krasnymstawie. W 1622 roku król Zygmunt III Waza, jako patron kościoła grabowieckiego, wydał zgodę na taką inkorporację². Została ona potwierdzona przez biskupa Łubieńskiego w 1624 roku w czasie synodu diecezjalnego, o czym informują statuty³ oraz specjalne pismo tegoż biskupa wydane w 1627 roku⁴.

Parafia Grabowiec należała do najstarszych i najlepiej uposażonych w diecezji⁵. Jej znaczny majątek wpłynął zapewne na wybór i prośbę o inkorporację do

¹ Poza artykułami encyklopedycznymi (E. Szafrowski, *Inkorporacja*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 7, red. S. Wielgus, Lublin 1997, kol. 231; X.S., *Inkorporacja*, w: *Encyklopedia Kościelna*, red. M. Nowodworski, t. 8, Warszawa 1876, s. 122-123) oraz podręcznikami prawa kanonicznego (E. Rittner, *Prawo kościelne katolickie*, t. 1, Lwów 1907, s. 308-311; F. Bączkiewicz, *Prawo kanoniczne*, t. 1, Opole 1957, s. 345-347; F. Pasternak, *Urzędy i beneficja kościelne. Majątek kościelny*, Warszawa 1970) nie udało się odnaleźć prac poświęconych temu zagadnieniu w polskiej literaturze naukowej.

² AAL. Rep60 A108, s. 47-48; AAL. Rep60 A153, k. 47v-48v.

³ *Synody diecezji chełmskiej obrządku łacińskiego XVI-XVIII w. i ich statuty*, w: *Concilia Poloniae. Źródła i studia krytyczne*, wyd. J. Sawicki, t. 9, Lublin 1957, s. 142.

⁴ AAL. Rep60 A114, k. 95v-97; AAL. Rep60 A153, k. 48v-51v.

⁵ O dziejach parafii Grabowiec zob. M. Kaczmara, *Dzieje parafii Grabowiec*, Lublin 1968 (mps KUL); F. Greniuk, *Grabowiec*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 6, red. J. Walkusz, Lublin 1993, kol. 10-11 (bibliografia); L. Bieńkowski, *Działalność organizacyjna biskupa Jana Biskup-*

kapituły katedralnej, z jaką biskup Łubieński zwrócił się do króla. Trzeba zauważyć, że nie była to pierwsza i ostatnie parafia, która wzbogaciła uposażenie prałatów i kanoników chełmskich. Przed nią masę kapitulną zwiększyły m.in. parafia w Drohobyczu, zaś później w Hrubieszowie⁶.

Podstawową przyczyną tej inkorporacji, podobnie jak kościoła parafialnego w Hrubieszowie⁷, była słaba kondycja majątkowa kapituły katedralnej, przez co nie mogła ona należycie wypełniać swoich obowiązków. Biskup Łubieński wskazał na małą liczbę duchowieństwa katedralnego oraz upadek jego uposażenia w ciągu wieków⁸. Wspomniane okoliczności mieszczą się w ramach przyczyn inkorporacji, które ówczesne piśmiennictwo określało jako „necessitas vel utilitas Ecclesiae”⁹. Mógł to być: brak środków na samodzielne utrzymanie beneficjanta; niemożność naprawy zniszczonego kościoła; wyludnienie parafii na skutek wojen; tak mała odległość między niewielkimi parafiami, że jeden duchowny był w stanie obsłużyć wszystkich wiernych każdej z nich; chęć zakończenie jakiegoś trudnego sporu między dwoma kościołami itp.¹⁰ Jeżeli chodzi o połączenia beneficjów znajdujących się w tym samym kościele, mogła wchodzić w grę także niemożność zapewnienia pełnej obsady dla wszystkich prebend lub po prostu chęć uniknięcia konfliktów między duchownymi, jak argumentował fundator altarii w Bełzie (diecezja chełmska) przyłączając ją do tamtejszej prepozytury szpitalnej¹¹.

Biskup mógł łączyć beneficja swojej diecezji, stosując się do pewnych reguł i wymagań prawnych, postawionych głównie przez sobór trydencki. Problem był dość istotny, gdyż znaczna część tzw. beneficjów mniejszych czy też parafii uzupełniała masę majątkową klasztorów, kapituł czy biskupstw. Ojcowie sobo-

ca w diecezji chełmskiej (1417-1452), „Roczniki Humanistyczne”, 7 (1958), z. 2, s. 231-232; A. Janeczek, *Osadnictwo pogranicza polsko-ruskiego. Województwo bełskie od schyłku XIV do początku XVII wieku*, Warszawa 1993, s. 35-56. Dokument fundacyjny i erekcyjny parafii został wydany w: *Zbiór dokumentów małopolskich*, t. 4, wyd. S. Kuraś, I. Sułkowska-Kuraś, Wrocław-Warszawa-Kraków 1969, s. 274-277; t. 5, Wrocław-Warszawa-Kraków 1970, s. 324-326.

⁶ P. Pałka, *Źródła uposażenia kapituły chełmskiej obrządku łacińskiego*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne”, 20 (1973), s. 32-37.

⁷ AAL. Rep60 A152, k. 55v

⁸ Zob. aneks II, s. 142.

⁹ L. Ferraris, *Prompta bibliotheca canonica, iuridica, moralis, theologica, nec non ascetica, polemica, rubricistica, historica*, t. 7, Neapoli 1855, s. 672. Paweł Piasecki dodaje do tego jeszcze „pauperitas”, P. Piasecki, *Praxis episcopalis ea quae officium et potestatem episcopi concernunt continens*, Cracoviae 1627, s. 562.

¹⁰ P. Hinschius, *System des katholischen Kirchenrechts*, t. 2, Berlin 1878, s. 417-418.

¹¹ „Tandem praefatus Martinus Strykowski pro sua prudentia praecavendo, ne in posterum inter praepositum hospitalis et praebendarium aliquae inimicitiae vel odiae, aut lites aliquando oriantur, et exinde eius fundatio distrahatur, pique eius intentio suum debitum non sortiantur effectum, eandem praebendam a se fundatam ad praeposituram hospitalis Belzensis die ultima mensis augusti anno Domini 1633 adiunxit et incorporavit”, AAL. Rep60 A150, k. 81.

ru trydenckiego świadomi tego problemu poświęcili wiele miejsca zagadnieniu łączenia beneficjów w swoich dekretach „de reformatione”¹².

Ważnym ograniczeniem kompetencji biskupa, także w kontekście omawianej inkorporacji, był zakaz wcielania parafii do kapituł katedralnych i kolegiackich¹³. Ponadto zabronione było łączenie beneficjów dwóch różnych diecezji, beneficjów wolnej kolacji z podlegającymi patronatowi, zaś prebendy podlegające prawu patronatu winny być inkorporowane za zgodą patronów¹⁴. Wspominany wyżej zakaz dotyczący łączenia przez biskupa parafii z kapitułami tłumaczy zastrzeżenie dla Stolicy Apostolskiej ostatecznej decyzji w sprawie inkorporacji Grabowca zawarte zarówno w dokumencie Zygmunta III jak i biskupa Macieja Łubieńskiego¹⁵. Akceptacja taka nie została prawdopodobnie uzyskana, gdyż trudno sobie wyobrazić pominięcie tak ważnej informacji przez późniejsze wizytacje.

Próbę legalizacji inkorporacji parafii grabowieckiej w Rzymie podjęli zapewne Abraham Śladkowski, sufragan i prepozyt katedralny oraz Piotr Zamoycki, dziekan katedralny. Na kapitule generalnej w 1634 roku potwierdzali oni dokument fundacyjny Zygmunta III z 1622 roku oraz dwa dokumenty biskupa Łubieńskiego z 1626 (instytucja kanoniczna kapituły katedralnej na parafię grabowiecką) i 1627 roku (inkorporacja parafii grabowieckiej) w obawie przed ich utratą w czasie planowanej podróży do Rzymu¹⁶.

Przechodząc do analizy charakteru omawianej inkorporacji należy dokonać pewnego uporządkowania terminologii występującej w przytoczonych niżej dokumentach – chodzi o zamienne używanie sformułowań: „incorporatio” i „unio”¹⁷. Bliższe teorii prawnej i traktatom kanonicznym jest sformułowanie „unio beneficiorum”. Dominuje ono zdecydowanie zarówno w ustawodawstwie trydenckim¹⁸, jak i w kanonistyce potrydenckiej¹⁹. Jeszcze Kodeks Prawa Kanoniczne-

¹² Sess. 7, c. 6, 7; sess. 14, c. 9; sess. 21, c. 5; sess. 24, c. 13, 15, sess. 25, c. 9 (*Conciliorum oecumenicorum decreta*, cur. J. Alberigo, Basileae 1962, s. 664, 693, 706, 743-745, 765-767).

¹³ Sess. 24, c. 13, 15 (*Conciliorum oecumenicorum decreta*, s. 743-745); Ferraris, *dz. cyt.*, s. 676.

¹⁴ O tych i innych wymogach prawnych inkorporacji pisze szczegółowo Piasecki, *dz. cyt.*, s. 561-565, Ferraris, *dz. cyt.*, s. 675-678; Hinschius, *dz. cyt.*, s. 418-419.

¹⁵ Zob. aneks I, s. 141; aneks II, s. 143. Potwierdzenie apostolskie uzyskały z kolei inkorporacje innych parafii do kapituły katedralnej w Krasnymstawie: w Drohobyczu w 1561 roku, w Hrubieszowie w 1710 roku, Pałka, *dz. cyt.*, s. 34, 36.

¹⁶ AAL. Rep60 A153, k. 47.

¹⁷ „unirique ac incorporari pateremur”; „unimus et incorporamus”; „uniret ac incorporaret”; „unionem hanc et incorporationem”, zob. aneks.

¹⁸ Sess. 7, c. 6, 7; sess. 14, c. 9; sess. 21, c. 5; sess. 24, c. 13, 15, sess. 25, c. 9 (*Conciliorum oecumenicorum decreta*, s. 664, 693, 706, 743-745, 765-767).

¹⁹ Tacy autorzy jak Thomassinus (*Vetus et nova ecclesiae disciplina circa beneficia et beneficiarios*, Parisiis 1688, pierwsze wydanie francuskie 1678); Ferraris (*dz. cyt.*) czy Piasecki (*dz. cyt.*) nie posługują się pojęciem „incorporatio” tylko „unio”.

go z 1917 roku posługuje się tylko określeniem „unio beneficiorum”²⁰. Pojęcie inkorporacji, nieobecne w ustawodawstwie, występowało szeroko w praktyce kościelnej oraz piśmiennictwie historyczno-prawnym²¹. Ujmuje ono inkorporację jako szczególny rodzaj „unio beneficiorum”. O ile jednak określenie „unio” dotyczyło połączenia dwóch lub więcej beneficjów, to „incorporatio” oznaczało połączenie beneficjum z osobą prawną nie mającą charakteru beneficjum, np. kolegium kapitulnym, klasztorem, seminarium²².

„Unio beneficiorum” dzieli się zazwyczaj na trzy kategorie, wynikające z różnych relacji, jakie połączenie tworzyło między beneficjami: „unio aequae principalis” („per aequalitatem”), „unio per subiectionem” („per accessionem”, „subiectiva”), „unio per confusionem” („translativa”, „extinctiva”, „extinctiva et plenaria”). Podział inkorporacji wynika zaś ze stopnia podporządkowania beneficjum osobie prawnej (kolegialnej lub nie), do której zostało ono inkorporowane: „incorporatio quoad temporalia” („minus plena”) lub „incorporatio quoad temporalia et spiritualia” („plena”, „pleno iure”). Kanonistyka zna również trzecią kategorię: „incorporatio plenissima” („plenissimo iure”), lecz została ona wprowadzona dość późno i występowała bardzo rzadko²³.

Przytoczony przykład inkorporacji kościoła w Grabowcu do kapituły katedralnej w Krasnymstawie nie da się zaliczyć jednoznacznie do żadnej z wymienionych kategorii, gdyż wykazuje cechy zarówno „incorporatio minus plena” jak i „pleno iure”.

Treść ordynacji biskupa Łubieńskiego z 1627 roku określiła podział dochodów parafii („temporalia”) w Grabowcu między kapitułę a komendariusza, pozostawiając przy tym ostatnim całość obowiązków duszpasterskich („spiritualia”)²⁴. Inkorporacja dotyczyła więc tylko majątku beneficjalnego („quoad temporalia”). Biorąc pod uwagę stan uposażenia kościoła grabowieckiego opi-

²⁰ Kodeks Prawa Kanonicznego 1917, kan. 1419-1425, zob. także komentarz Bączkiewicza (*dz. cyt.*, s. 345-347).

²¹ D. Lindner, *Die Lehre von der Inkorporation in ihrer geschichtlichen Entwicklung*, München 1951, s. 1.

²² *Eine besondere und eigenthümliche Art der unio bildet die im Mittelalter überaus häufig vorgekommene incorporatio*, Hinschius, *dz. cyt.*, s. 396; tamże, s. 417-436 (§. 108. a. *Die Union im eigentlichen Sinne*), 436-455 (§. 109. b. *Die Inkorporation*); Bączkiewicz, *dz. cyt.*, s. 346-347.

²³ Szczegółowy opis typów unii i inkorporacji zawiera obszerna literatura prawno-historyczna, głównie niemieckojęzyczna, Hinschius, *dz. cyt.*, s. 417-455; Lindner, *dz. cyt.*, s. 47-54, 77-78; Rittner, *dz. cyt.*, s. 308-311; Bączkiewicz, *dz. cyt.*, s. 345-347. Również ostatnie prace posługują się przytoczonymi wyżej kategoriami: Brueckner Carola, „Die ländliche Pfarrbenefizium im hochmittelalterlichen Erzbistum Trier”, 1997, <http://webdoc.sub.gwdg.de/diss/2000/brueckner/kap3.pdf> (13 maja 2003), s. 166-167.

²⁴ Zob. aneks II, s. 143-144. Pojęcie „spiritualia” nabrało w okresie nowożytnym nowego znaczenia. W kanonistyce średniowiecznej oznaczało raczej jurysdykcję biskupa nad kościołami i duchowieństwem. W okresie nowożytnym częściej było utożsamiane z duszpasterstwem, choć występowało też średniowieczne znaczenie tego pojęcia, Lindner, *dz. cyt.*, s. 49-54.

sany w wizytacji z 1603 roku kapituła przejęła m.in. wszystkie dziesięciny²⁵. Parafia w Grabowcu miała pozostawać w rękach wikariusza wieczystego, określonego w źródłach jako „commendarius”, wyznaczanego przez kapitułę i instytuowanego przez biskupa²⁶. Właśnie fakt konieczności instytucji kanonicznej, potwierdzony zresztą przez późniejszą praktykę, wskazuje także na „incorporatio minus plena”²⁷.

Z drugiej strony kapituła katedralna występowała w źródłach jako wieczysty proboszcz parafii grabowieckiej („parochus habitualis”), co może wskazywać, że była to „incorporatio plena”²⁸. Świadczy o tym instytucja kapituły katedralnej, reprezentowanej przez kanonika Jana Sasina, na parafię grabowiecką („Venerabili capituli Chelmensis ad ecclesiam Grabovecensem institutio”) z 1626 roku²⁹. Trzeba tutaj dodać, że Jan Sasin, kanonik chełmski, pleban potylicki i skierbieszowski nigdy nie używał tytułu plebana grabowieckiego, zaś parafia w Grabowcu w momencie tej instytucji posiadała komendariusza w osobie Stanisława Rodyszewskiego. Dowodzi to niezbiecie, że była to faktyczna instytucja kapituły katedralnej jako osoby prawnej na parafię grabowiecką. Dość trudno zinterpretować zawarte we wpisie tej instytucji sformułowanie o powierzeniu kapitule zarówno spraw duszpasterskich jak i materialnych („curam animarum, administrationem spiritualium et regimen temporalium ipsi venerabili capitulo in eadem committendo”), co stoi w pewnej sprzeczności z dokumentem inkorporacji z 1627

²⁵ Uposażenie parafii w Grabowcu w 1603 roku: w Grabowcu 1an pola i dwóch zagrodników; we wsi Żurawłów folwark, dwóch kmieci i trzech zagrodników, staw i młyn; wolne mlewo, połów ryb, wyrąb drzewa; dziesięciny w większości pieniężne z miasta Grabowca i wsi: Miączyn, Świdniki, Ornatowice, Tuczępy, Horyszów Ruski, Werbkowice, Koturów, Konopne, Malice, Gdeszyn, Hostynne, Horyszów Polski (Lacki), Skomorochy, Peresłowice, Koniuchy, Kotlice, Zawałów, Moniatyczne, Czaśniki, Łaziska, Brzeście, Szystowice, Grabowczyk, Rogów, Zagórcze, Danilcze Pole. Sama dziesięcina pieniężna przynosiła 600 złotych polskich, AAL. Rep60 A149, k. 78-81.

²⁶ Zob. aneks II, s. 143.

²⁷ W 1694 roku z prezenty kapituły katedralnej „ad commendam ecclesiae Grabovecensis” został instytuowany Piotr Raczkowski (AAL. Rep60 A116, k. 138). Wcześniej funkcję tę pełnili Stanisław Rodyszewski, Wojciech Balazius, Eliasz Piwowski, AAL. Rep60 A108, s. 203; AAL. Rep60 A111, k. 366v; AAL. Rep60 A151, k. 61. W przypadku „incorporatio plena” nie było konieczności instytucji ze strony biskupa, lecz wikariusza czasowego mogła powołać sama kapituła. Można oczywiście dopuścić, że instytucja dla Piotra Raczkowskiego miała charakter „institutio autorizabilis”, czyli zatwierdzenia biskupa, które występowało w przypadku „incorporatio plena”, lecz jest to mało prawdopodobne. Charakter zapisu wskazuje na normalną instytucję kanoniczną, Hinschius, *dz. cyt.*, s. 446-453; W.M. Plöchl, *Geschichte des Kirchenrechts*, t. 5, Wien-München 1969, s. 160-161; Brueckner, *dz. cyt.*, s. 167.

²⁸ Pasternak, *dz. cyt.*, s. 153.

²⁹ AAL. Rep60 A108, s. 201. Także wizytacja parafii Grabowiec z 1635 roku, obok informacji o samej inkorporacji, wyraźnie mówi o instytucji kapituły katedralnej do tej parafii oraz objęciu jej w posiadanie (AAL. Rep60 A149, k. 189v).

roku. Nie można wykluczyć, że pisarz zastosował klasyczny formularz instytucyjny do tego szczególnego przypadku³⁰. Akta sądowe informują także o zaniebdaniach duszpasterskich w kościele grabowieckim oraz interwencjach kapituły w tej sprawie³¹. Ponadto w jednej ze spraw sądowych wytoczonych parafianom grabowieckim przez kapitułę w 1689 roku została ona określona bardzo wyraźnie jako prepozyt grabowiecki³².

Odrębną kwestią pozostaje los prawa patronatu w analizowanym przypadku inkorporacji. Rozwiązania należy szukać w dwojakim rozumieniu patronatu, o którym wspomina chociażby Caesare Lambertinus. W ostatniej części swojego obszernego traktatu z II połowy XVI wieku wyraźnie stwierdził, że w momencie inkorporacji nie dochodzi do przeniesienia prawa patronatu, lecz do jego zaniku. Wyjątek uczynił dla kościołów parafialnych, ponieważ prezentowany był wówczas duchowny („vicarius perpetuus”) dla celów duszpasterskich, z wyznaczoną pensją³³. Podkreślił jednak, że patroni prezeny tej „non faciunt ex vi iurispatronatus naturalis et veri seu abusivi”³⁴. Bezpośrednim następstwem takiego ujęcia problemu był podział wprowadzony wśród patronów duchownych na właściwych („meri”) i mających podległe sobie beneficja wraz z ich uposażeniem (sytuacja „incorporatio minus plena”). Tę drugą kategorię można określić mianem patronów niewłaściwych („abusivi”)³⁵.

Wyraźne zrzeczenie się prawa patronatu w Grabowcu przez króla na rzecz kapituły wynikało z faktu, że przy inkorporacji „minus plena” dotychczasowy patron mógł zatrzymać przy sobie prawo patronatu. Brak jasności w tej kwestii

³⁰ Wystarczy sięgnąć w aktach biskupa chełmskiego kilka kart wcześniej, aby identyczny fragment znaleźć w instytucji Wojciecha Kwiatkowskiego na parafię w Chodywańcach, AAL. Rep60 A108, s. 198.

³¹ AAL. Rep60 A109, k. 19v.

³² „In causa venerabilis capituli Chelmsensis uti praepositi Grabovecensis (...) contra parochianos illius ecclesiae”, AAL. Rep60 A118, k. 108v.

³³ C. Lambertinus (*Tractatus de iure patronatus*, Venetiis 1584, ks. 3, k. 31v-32) podaje inkorporację jako piątą i ostatnią przyczynę wygaśnięcia prawa patronatu: „Quinta est causa, si ecclesia patronata unitur, conceditur alteri ecclesiae liberae seu alicui pio loco vel in praebendam illius detur de consensu patroni vel concedat patronus de consensu episcopi, quia patronus non habebit ulterius in illis iuspatronatus et sic dicitur illud amisisse et non transtulisse”.

³⁴ Tamże. Wiele miejsca poświęca temu zagadnieniu także Rochus Curtius w swoim traktacie o prawie patronatu. W konkluzji stwierdza jednoznacznie, że wyznaczanie kandydata na wikarię wieczystą nie wynikało z prawa patronatu, lecz z tytułu zwierzchności jakie miała każda instytucja czy urząd nad beneficjum inkorporowanym („hoc casu [chodzi o prawo prezeny sprawowane przez duchowieństwo zakonne nad podległą sobie parafią] praesentatio competit non ratione iuspatronatus sed ratione alterius iuris, quod habet monasterium in ecclesiam subiectam”), R. Curtius, *Tractatus de iure patronatus*, Venetiis 1584, k. 24.

³⁵ „Secundus erit quia ecclesiastici patroni, aliqui sunt meri patroni, aliqui habent ecclesiam cum omnibus bonis temporalibus ipsius pleno iure subiectam (...) et praesentant in illis presbyteros seu vicarios perpetuos”, Lambertinus, *dz. cyt.*, ks. 3, k. 41.

mógł prowadzić w przyszłości do konfliktów³⁶. Określenie „ius patronatus” zostało użyte w przytoczonych dokumentach w niewłaściwym i szerszym niż ściśle prawne, rozumieniu³⁷. W treści przekazu chodzi bowiem tak naprawdę jedynie o prawo przedstawiania komendariusza w Grabowcu. Uprawnienie to kapituła czerpała nie z prawa patronatu, lecz z faktu inkorporacji. Prawo patronatu, o ile nie zostało wyraźnie zastrzeżone dotychczasowemu posiadaczowi, w momencie inkorporacji zanikało. Taką interpretację potwierdzają przykłady z innych diecezji.

Opis parafii Wyszatyce w diecezji przemyskiej dokonany przez biskupa Sierakowskiego w 1744 roku stwierdza wyraźnie, że królewskie prawo patronatu po inkorporacji tego kościoła do kolegium mansjonarzy katedralnych wygasło. Mansjonarze dokonują natomiast prezenty wikariusza wieczystego z mocy wspomnianej inkorporacji:

„Ius patronatus regium post incorporationem huius ecclesiae collegio mansjonariorum cathedralium extinctum est, et nisi ipsi vigore suprascriptae incorporationis, per illustrissimum Ioannem Dziaduski episcopum Premisliensem anno 1557 die mercurii 25 augusti approbatae, vicarium perpetuum instituentium illustrissimis loci ordinariis praesentant [podkr. autora]”³⁸.

Potwierdzenie braku prawa patronatu nad parafiami inkorporowanymi można znaleźć także w Tabelach Załuskiego. W parafiach Busko, Krzyżanowice oraz Pińczów (dek. Kije) w rubryce „iuspatronatus”, występują wzmianki: „non extat quia ecclesia regularis”³⁹. Akta biskupa krakowskiego z XVIII wieku i wizytacja z 1782 roku przynoszą jednak wzmianki o instytucjach na te parafie⁴⁰, co może świadczyć o „incorporatio minus plena”.

Przytoczone wyżej przykłady z diecezji krakowskiej i przemyskiej należą jednak do wyjątków. W powszechnym odbiorze utożsamiano bowiem prawo patronatu z prawem prezenty, niezależnie od jego źródeł. Stąd też „incorporatio minus plena” faktycznie oznaczała przekazanie części majątku oraz decyzję o obsadzie parafii w ręce osoby prawnej, do której była ona inkorporowana. Poza osobami o dużej wiedzy prawniczej, a do takich należał z pewnością biskup Sierakowski, nikt nie dostrzegwał różnicy między prezentą wykonywaną

³⁶ Jeszcze w 1634 roku pojawił się przed biskupem chełmskim Wojciech Rakowski z prezentą królewską próbując na tej podstawie objąć parafię w Grabowcu, co spotkało się ze sprzeciwem kapituły, AAL. Rep60 A111, k. 240v-241.

³⁷ O potocznym i ściśle prawnym rozumieniu prawa patronatu zob. B. Szady, *Beneficia patronata et beneficia libera – prawne i potoczne rozumienie prawa patronatu*, w: *Religie – edukacja – kultura. Księga pamiątkowa dedykowana profesorowi Stanisławowi Litakowi*, red. M. Surdacki, Lublin 2002, s. 53-61.

³⁸ AAPrz. AV166, k. 25-25v.

³⁹ AKMK, AV3, parafie Busko, Krzyżanowice i Pińczów.

⁴⁰ AKMK. AEp. 78, k. 176v; AKMK. AEp. 80, k. 50, 273-273v.

z mocy prawa patronatu i tą realizowaną na podstawie inkorporacji⁴¹. Podstawowa różnica między patronatem i inkorporacją leżała bowiem gdzie indziej. Inkorporacja dawała prawo użytkowania majątku beneficjum, podczas gdy prawo patronatu miało w tym zakresie bardzo ograniczony wpływ polegający głównie na prawie alimentacji („*ius alimentationis*”)⁴².

⁴¹ Na trudność w rozgraniczeniu duchownego prawa patronatu od inkorporacji wskazał wyraźnie Plöchl, podkreślając, że jest to możliwe jedynie na płaszczyźnie formalno-prawnej (*dz. cyt.*, s. 160). Podobną opinię wcześniej przedstawił Hinschius, *dz. cyt.*, s. 634-636.

⁴² Hinschius, *dz. cyt.*, s. 636 („Was die reale Bedeutung dieser nachträglichen Inkorporationen betrifft, so kann sie nicht darin gefunden werden, dass bei dem Patronate das berechtigte Institut gar keine Nutzungsrechte an dem Vermögen der seiner Präsentation unterliegenden Kirche besass, und diese erst durch die Inkorporation erlangte”). Ograniczony wpływ patrona na dyspozycję majątkiem beneficjum potwierdza m.in. „*quaestio iuridica*” zawarta w aktach wizytacji parafii w Mitawie z 1761 roku: „*Quia postquam quis in suo fundo ecclesiam parochialem erexit, vel de suis bonis eam dotavit et auxit, ecclesiae donavit; illum fundum, in quo ecclesiam erexit, et illa bona de quibus dotavit et auxit, ecclesiae donavit, per consequens proprio facto dominium et proprietatem a se abdicavit et in moderatores ecclesiasticos ex natura foundationum piarum transtulit, reservato sibi duntaxat titulo honorifico patroni seu colatoris, vigore cuius investendum nominare et praesentare potest, non potest se opponere dispositioni circa ecclesiam et fundum parochialem ecclesiae moderatorum ecclesiasticorum, cum per indirectum faceret, quod directe facere nequit, opponendo se dispositioni, disponderet, admissio autem facto proprio non datur regressus*”, *Akta wizytacji generalnej diecezji inflanckiej i kurlandzkiej czyli piltyńskiej z 1761 roku*, wyd. S. Litak, Toruń 1998, s. 195.

ANEKS

I

Warszawa, 26 II 1622

Król Zygmunt III, na prośbę biskupa chełmskiego Macieja Łubieńskiego wyraża zgodę na inkorporację kościoła parafialnego w Grabowcu do kapituły katedralnej w Krasnymstawie

Or.: Nieznany.

Kop. 1: AAL. Rep60 A108, s. 47-48. Wpis z oryginału do akt biskupa chełmskiego w 1622 r. pod nagłówkiem: „*Consensus regiae maiestatis parochiae Grabovecensis ad ecclesiam cathedralem Chelmensensem Crasnostaviam translata¹ incorporandae*”.

Kop. 2: AAL. Rep60 A153, k. 47v-48v. Wpis z kopii sporządzonej 7 czerwca 1634 r. w aktach wizytacji z 8 maja 1717 r. pod nagłówkiem: „*Incorporatio ecclesiae parochialis in Grabowiec venerabili capitulo praelatorum et canonicorum Chelmensium una cum ordinatione proventuum pro commendario perpetuo*”.

Sigismundus III Dei gratia rex Poloniae magnus dux Lithuaniae Russiae Prussiae Masoviae Samogitiae Livoniaeque etc. nec non Suecorum Gottorum Vandalorumque haereditarius rex.

Significamus praesentibus literis nostris quorum interest, universis et singulis, cum in ecclesia catholica sacerdotum collegia vetat^a [s] sanctitatis religionis orthodoxaeque veritatis seminaria sancto ac salutari fine instituta, piorumque hominum liberalitate aucta atque per universum orbem christianum propagata, ac in regno quoque nostro a divis praedecessoribus nostris plurimis in locis erecta amplisque patrimoniis dotata essent; par est, nos quoque pia ac sancta aemulatione religiosam ipsorum munificentiam divinaeque laudis propagandae^b studium imitari sacerdotesque sacrificio laude ac prece divinum numen placantes, salutis humanae administros divinaeque voluntatis ac arcanorum caelestium interpretes, regia beneficentia christianoque affectu complecti fortunasque ipsorum perpetua rerum vicissitudine hominumve ac temporum iniquitate^c attritas aut pessumdatas^d erigere ac sublevare.

Quocirca cum^e reverendissimum in Christo pater dominus Mathias Łubiński episcopus Chełmsensis ac^f praepositus Miechoviensis² nobis exposuisset^g, se ex visitatione generali cathedrae^h suae, quam post episcopatum eum adeptum in primis sibi obeundam esse existimavit, comperisse venerabilis capituli ecclesiae suae cathedralis angustas res esse, neque antiquam omnino fundationem ob mutationem temporum atque exaggerata omnium rerum pretia Tartarorumque anniversariasⁱ incursiones illis sustentandis sufficere, simulque^j tunc a nobis^j petiisset, ut eidem capitulo ecclesiam parochialem in oppido nostro Grabowiec³ ecclesiae cathedrali finitimo iuris patronatus nostro regio subiectam in perpetuum conferremus unisque ac incorporari pateremur. Iustus [s. 48] noster et debitus erga divos illius ecclesiae tutelares amor singularisque veneratio cor nostrum eo inflexit, ut hac in re^k domini episcopi testimonium ac iudicium sequuti^l id quod efflagitabat recusare haud potuerimus. Ut igitur praefatum venerabile capitulum seu praelati et canonici ecclesiae cathedralis Chełmsensis seu Crasnostaviensis, largitate nostra suffulti, alacrius isthic sacrificent Domino laudentque nomen eius in choro et vigeant exaltationes Dei in gutture eorum, ipsis et capitulo ac collegio ipsorum ecclesiam parochialem supradictam^m, quacunque ratione vacantem, omni meliori modo et iure assignamus, attribuimus, conferimusque et incorporamus praesentibus literis nostris, illiusque eidemⁿ capitulo in perpetuum uniendae et incorporandae (quam ipsi quatenus iuri nostro regio competit exnunc^o prout extunc et e contra unimus et incorporamus) et citra damnum spirituale parochianorum ac nostrum serenissimorumque successorum nostrorum Poloniae regum praeiudicium ordinandae domino^p loci ordinario pro tempore existenti his ipsis literis nostris plenam potestatem facimus, ut^f omnia suprascripta ad effectum deducantur assentimur, Sedis Apostolicae autoritate et ratihabitione salva. In cuius rei fidem manu nostra praesentes subscripsimus et sigillo regni nostri muniri iussimus. Datum Warsaviae^e die 26 mensis februarii anno Domini 1622, regnorum nostrorum Poloniae 35. Sveciae 28^l.

^a *Kop. 2:* velut.

^b *Kop. 2:* propagandam.

^c *Kop. 2:* temporis antiquitate.

^d *Kop. 2:* pessumdatas.

^e *Kop. 2:* brak tego słowa.

^f *Kop. 2:* et.

^g *Kop. 2:* exposuisse.

^h *Kop. 2:* k. 48.

ⁱ *Kop. 2:* anniversaria.

^j *Kop. 2:* a nobis tunc.

^k *Kop. 2 – lekcja niepewna:* se lub te.

^l *Kop. 2:* secuti.

^m *Kop. 2:* fundatam.

ⁿ *Kop. 2:* eodem.

^o *Kop. 2:* k. 48v.

^p *Kop. 2:* domini.

^r *Kop. 2:* atque ut.

^s *Kop. 2:* Varsaviae.

^t *Kop. 2:* 28. Sigismundus rex. Locus sigilli. Ioannes Lipski secretarius regni.

¹ W 1490 roku stolica diecezji chełmskiej została przeniesiona do Krasnegostawu. Kościół pw. Wszystkich Świętych i Rozesłania Apostołów pełnił funkcję katedry do 1781 roku, Kumor B., *Przeniesienie stolicy biskupiej z Chełma do Krasnegostawu (1490)*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 49 (1984), s. 369-375.

² Łubieński Maciej (1572-1652), w latach 1621-1627 biskup chełmski, następnie poznański, wrocławski oraz arcybiskup gnieźnieński, W. Urban, *Łubieński Maciej*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 18, s. 491-493.

³ Grabowiec, wieś w woj. lubelskim, pow. zamojskim.

II

Krasnystaw, 24 V 1627

Biskup chełmski Maciej Łubieński potwierdza inkorporację kościoła parafialnego w Grabowcu do kapituły katedralnej w Krasnymstawie oraz określa obowiązki i uposażenie kapituły i komendariusza

Or.: Nieznany.

Kop. 1: AAL. Rep60 A114, k. 96-97. Wpis z oryginału do akt biskupa chełmskiego 20 XI 1651 r. pod nagłówkiem: „Oblata incorporationis Grabovecensis ecclesiae ad cathedralem Crasnostaviensem”.

Kop. 2: AAL. Rep60 A153, k. 48v-51v. Wpis z kopii sporządzonej 7 czerwca 1634 r. w aktach wizytacji z 8 maja 1717 r. pod nagłówkiem: „Incorporatio ecclesiae parochialis in Grabowiec venerabili capitulo praelatorum et canonicorum Chelmsium una cum ordinatione proventuum pro commendario perpetuo”.

Matthias Łubinski^a Dei et Apostolicae Sedis gratia episcopus Chelmsensis, nominatus Posnaniensis¹.

Universis et singulis praesentes literas visuris et lecturis, quos infrascriptum tangit negotium, vel quomodolibet in posterum tangere poterit salutem in Domino sempiterno^b.

In episcopatus Chelmsensis cathedra divinae bonitatis dispositione collocati, omnes cogitationes ad eam convertimus sollicitudinem, ne haec vinea Domini, curae^c fideique nostrae concredita debitam diligentiam nostram iure possit desiderare. Evigilavit in hoc studium nostrum, ut vigeret in ea religionis pietatisque fervor, floreret vitae sanctitas, ornamenta ecclesiae auferentur, gloria maiestatis divinae cresceret ad^d [s] dilataretur. Sed cum ea conditione^e ecclesiae militantis, ut nec pietas, nec splendor, nec aeternitatis gloria in animis hominum valeant sumere incrementa, si desint ii, qui ad cultum laudesque Omnipotentis Dei peculiari ratione dedicati, et sanctitatis vitae populo praebeant exempla, et depromant voces ad sacrificia praeconiaque divina consecratas, et ipsa numerositate demant^f solitudinem addantque ecclesiae decus et maiestatem.

Idecirco et nos^g, diu multumque votis ac desideriiis, dioecesis huius ecclesias frequentia sacerdotum, in primisque cathedralem Crasnostaviensem² velut^h sponsam nostram numero cleri, praesertim vero canonicorum, qui ecclesiae semper adhaerent augeri et exornari expetimus, ut sicut inter alias dioecesis huius ecclesias primam praecipuamque obtinet eminentiam, ita excellentiori frequentiorique cleri dignitate caeteris sublimior conspiciatur. Verum tam ardens desiderium constrictae ac coarctatae iniuria temporum capituli res in votis tantum haerere faciebant, ad sacram igitur regiam maiestetem, quam unice decorem domus Dei non ambigebamus deligere, nos contulimus, necessitatem ecclesiae cumⁱ honestate ac utilitate coniunctam exposu-

imus, humillime postulantes, ut venerabili capitulo Crasnostaviensi in subsidium et sustentaculum ecclesiam parochialem in oppido Grabowiec³ iuris patronatus regii in perpetuum uniret ac incorporaret. Annuit vero divinae gloriae ferventissimus propagator ac regiam beneficentiam ad postulationes nostras benigne flexit nobisque plenam dedit potestatem circa eam unionem, ita disponendi et ordinandi, ne tamen in ecclesia Grabovecensi cultus divinus minuatur eademque administratione^j evacuetur, neve parochiani damnum aliquod spirituale inde perferant et patiantur. Nos itaque unionem hanc et incorporationem sacrae regiae maiestatis domini nostri clementissimi, sub spe ratihabitionis sanctae Sedis Apostolicae, auctoritate nostra ordinaria [k. 96v] in synodo dioecesis nostrae Chelmsensis anno salutis millesimo sexcentesimo vigesimo quarto die decima octava mensis iunii a nobis Crasnostaviae habita admisimus et approbavimus. Ordinationem vero facere donec ecclesia Grabovecensis ruinosam muro quantum fieri possit construeretur distuleramus.

^kQuia vero^k iam favore divino prima praecipuaque eius pars perfecta est^t, nos vero^l propediem ex hac dioecesi discessuri sumus, necessario nobis faciendum esse existimavimus, ut nonnulla tam cathedralem ecclesiam Crasnostaviensem quam^m Grabovecensem ratione unionis huius concernentia statuamus et ordinemus, prout in praesenti statuimus et ordinamus, eo qui sequitur modo. In primis, ut ius patronatus ecclesiae Grabovecensis ex speciali sacrae regiae maiestatis domini nostriⁿ privilegio ad venerabile capitulum ecclesiae Crasnostaviensis perpetuo pertineat, ita quod quandoque praedicta ecclesia vacaverit providere teneatur ^operpetuo commendario^o eumque reverendissimo domino loci ordinario^p pro tempore existenti praesentare sive is ex gremio capituli, sive aliunde, assumatur. Qui quidem commendarius, a reverendissimo domino^r loci ordinario institutus, in sacramentis administrandis omnibusque aliis muniis et officiis divinis obeundis et absolvendis tam diebus festis quam profestis iuxta consuetudinem aliarum ecclesiarum parochialium vices veri et proprii parochi obeat, vicarium praeterea, rectorem scholae, cantorem seu aedituum semper dat et teneat, vinum, panem et ceram pro usu divini sacrificii procuret ac aedificia^s tam ecclesiae quam parochiae pro posse sarta tecta conservet ac praeterea ratione florenorum quadringentorum, a generosis dominis Helia Cieciszowski^t de Ornatowice⁴ et Feliciana de Cieciszow^u Sienicka⁵ legatorum et in fabricam ecclesiae cum scitu nostro^v iam conversorum, singuliis feriis secundis missam pro defunctis cum duabus collectis pro praedictis legatariis alternis vicibus unam alteri praeponendo^w, adiuncta tertia pro^x omnibus fidelibus absolvat. Ac denique ea omnia munia, quae ad curam animarum in eadem parochia spectant diligenter exequantur.

Quia vero operarius dignus est mercede sua prospiciendum esse duximus, ne praedictus commendarius angustia rerum ad sustentandum se familiamque suam necessariorum prematur et coarctetur, unde ecclesiam deserere cum maximo animarum detrimento daretur occasio. Proinde nos pro commendario et praedicta familia ecclesiae haec ex bonis et redditibus eiusdem parochiae cum consilio et assensu^y capituli nostri assignamus et eidem iure pleno et perpetuo attribuimus. In primis villam Zurawow^{z-6} nuncupatam cum praedio, colonis et aliis omnibus pertinentiis nec non agros, prata, hortos et omnes alios fundos tam in eadem villa quam in oppido Grabowiec consistentes et ad dictam parochiam ex antiquo spectantes. Deinde a^{aa} capitulo singulis annis [k. 97] in parata pecunia florenos ducentos quadraginta percipiet, quos illi capitulum ad duas ratas^{bb}, primam pro festo sancti Martini, secundam pro festo Pas-

chatis, initium sumendo in anno praesenti, solvere sine ulla procrastinatione tenebitur. Ac insuper omnes obventiones, quas vocant accidentales, ut pote missalia, oblationes, funeralia^{cc} et alia similia ad ipsius liberam dispositionem pertinebunt. Reliquorum^{dd} vero ^{ee}omnium reditu^{ee} ex fundatione ad eandem parochiam antiquitus pertinentium^{ff} exactio ^{gg}et usus^{gg} fructus ad capitulum Chelmsense pleno iure perpetuis temporibus spectabit. Ex quibus solutis supra nominatis florenis ducentis quadraginta commendario, residuum pro usu suo convertet venerabile^{hh} capitulum, iuxta ordinationem a nobis in synodo dioecesanaⁱⁱ proxime praeterita facta^{jj}, hoc est, ut singulis hebdomadis praelato seu canonico capitulari in sua vice missam celebranti, praeter florenum unum ex antiquo assignatum, floreni duo cedant, residuum vero pecuniae ex praedictis decimis (quae iuxta originale privilegium omnes manipulares non difficulter iure evinci possunt) in praedictos praelatos et canonicos circa ecclesiam cathedralem praesentes et missae cantatae^{kk} [s] vel ad minus lectae in choro interessent^{ll} [s] pro distributionibus quotidianis cedere debet.

Quam quidem ordinationem nostram^{mmm}, ut praedicti domini capitulares cum commendario pro tempore existenti exacte in omnibus punctis observent, eosdem in conscientia obligamus. Reverendissimos vero dominos episcopos successores nostros, ut eam manu teneant, si districti iudicii divini paenas evadere volunt, in Domino obsecramus. Atque eidem ordinationi perpetuum robur et firmitatem attribuimus per praesentes, quas ob maiorem fidem manu manuⁿⁿ [s] subscriptas sigillo quoque nostro communiri mandavimus. Crasnostaviae in capitulo generali die vigesima quarta^{oo} mensis maii^{pp} anno Domini millesimo sexcentesimo vigesimo septimo. Praesentibus admodum reverendis dominis^{rr} Iacobo Lubowiczki^{ss-7} praeposito, Ioanne Ołdakowski⁸ decano, ^{tt}Melchiore Stephanida⁹, Felice Czarnołoski¹⁰, Ioanne Rudowski¹¹, Georgio Tarzymieyski¹², Iacobo Piekoszewicz¹³, Ioanne Sasin¹⁴, Ioanne Kliszewski¹⁵, Bartholomaeo Sołomonski¹⁶, Abrahamo Sladkowski¹⁷ episcopo Citrensi suffraganeo^{tt} canonicis Chelmensibus et aliis fide dignis. Matthias Lubienski^{uu} episcopo Chelmensis nominatus Posnaniensis manu propria. Locus appensi sigilli. Augustinus Grabowski¹⁸ sacra ^{vv}apostolica auctoritate^{vv} notarius publicus^{ww} manu propria.

^a *Kop. 2:* Lubienski.

^d *Kop. 2:* ac.

^g *Kop. 2:* non.

^j *Kop. 2:* administris.

^{l-l} *Kop. 2:* et nos.

^{o-o} *Kop. 2:* de commendario perpetuo.

^r *Kop. 2:* brak tego słowa.

^u *Kop. 2:* Krzecziszow.

^x *Kop. 2:* k. 50v.

^{aa} *Kop. 2:* in.

^{dd} *Kop. 2:* k. 51.

^{gg-gg} *Kop. 2:* usque.

^{jj} *Kop. 2:* factam.

^{mmm} *Kop. 2:* nostra.

^{pp} *Kop. 2:* iunii.

^{rr-tt} *Kop. 2:* Georgio Tarzymieski, Iacobo Piekoszewicz, Ioanne Sasin, Ioanne Sliszewski, Melchiore Stephanida, Felice Czarnołoski, Ioanne Rudowski, Bartholomaeo Szolomonski, Abrahamo Sladkowski episcopo Citrensi suffraganeo.

^b *Kop. 2:* sempiternam.

^e *Kop. 2:* conditio sit.

^h *Kop. 2:* veluti.

^{k-k} *Kop. 2:* Videntes autem, quod.

ⁿⁿ *Kop. 2:* k. 50.

^s *Kop. 2:* ad piam.

^v *Kop. 2:* illorum.

^y *Kop. 2:* consensu.

^{bb} *Kop. 2:* rathas.

^{ee-ee} *Kop. 2:* proventuum.

^{hh} *Kop. 2:* unde.

^{kk} *Kop. 2:* cantatae.

ⁿⁿ *Kop. 2:* nostra.

^{rr} *Kop. 2:* dominis dominis.

^c *Kop. 2:* k. 49.

^f *Kop. 2:* brak tego wyrazu.

ⁱ *Kop. 2:* k. 49v.

ⁿ *Kop. 2:* nostri clementissimi.

^p *Kop. 2:* ordinarii.

^t *Kop. 2:* Krzecziszowski.

^w *Kop. 2:* proponendo.

^z *Kop. 2:* Zurawlow.

^{cc} *Kop. 2:* columbationes.

^{ff} *Kop. 2:* provenientium.

ⁱⁱ *Kop. 2:* dioecesano.

^{ll} *Kop. 2:* interessentes.

^{oo} *Kop. 2:* k. 51v.

^{ss} *Kop. 2:* Lubowiecki.

^{uu} *Kop. 2: Łubinski.* ^{vv-vv} *Kop. 2: autoritate apostolica.*

^{ww} *Kop. 2: brak tego słowa.*

¹ Zob. aneks I, przyp. 2. ² Zob. aneks I, przyp. 1. ³ Zob. aneks I, przyp. 3.

⁴ Chodzi prawdopodobnie o Helenę, córkę Piotra na Pogorzeli i Ornatowiczach Cieciszowskiego, starostę grabowieckiego (1572 r.), żonę Jana Szamotulskiego (1589 r.), A. Boniecki, *Herbarz polski*, t. 3, Warszawa 1900, s. 170.

⁵ Skądinąd nie znana.

⁶ Żurawłów, wieś w woj. lubelskim, pow. zamojskim.

⁷ Jakub Lubowidzki, pleban w Hrubieszowie i kanonik chełmski, od 1617 roku prepozyt katedry w Krasnymstawie, AAL. Rep60 A107, k. 110; *Synody diecezji chełmskiej*, s. 107-109, 170, 174; Boniecki, *dz. cyt.*, t. 15, s. 90.

⁸ Jan Ołdakowski, zm. 1629, pleban w Kumowie i kanonik chełmski, od 1620 roku dziekan katedry krasnostawskiej, oficjał generalny i wikariusz in spiritualibus diecezji chełmskiej, AAL. Rep60 A107, k. 115v, 122v, 197; AAL. Rep60 A110, k. 9-12; AAL. Rep60 A149, k. 121; *Synody diecezji chełmskiej*, s. 107-109, 148, 156, 163-164, 174.

⁹ Melchior Stefanowicz (Stephanides), zm. 1638, doktor obojga praw i pierwszy rektor Akademii Zamojskiej, prepozyt szpitalny w Lubaczowie i Turobinie, pleban w Turobinie, Czernięcinie, Tomaszowie i Kotkowie, kanonik zamojski, chełmski i lwowski, po 1620 roku kustosz, a następnie scholastyk w kolegiacie zamojskiej, AAL. Rep60 A106, k. 10, 13-13v, 71v; AAL. Rep60 A107, k. 189; A. Wadowski, *Wiadomości o profesorach Akademii Zamojskiej*, Warszawa 1899-1900, s. 36; *Synody diecezji chełmskiej*, s. 100, 107-109, 120-128.

¹⁰ Feliks Czarnołoski, kanonik chełmski, AAL. Rep60 A106, k. 137-139; AAL. Rep60 A107, k. 12v, 127.

¹¹ Jan Rudowski, pleban w Łabuniach, w latach 1615-1620 poświadczony jako kanonik chełmski i prepozyt w Uchaniach, AAL. Rep60 A106, k. 120, 121v; AAL. Rep60 A107, k. 55v, 62, 102v, 175v.

¹² Jerzy Tarzymieski, pleban w Sawinie, od 1619 roku kanonik chełmski, od 1620 pleban w Bełzie, AAL. Rep60 A107, k. 122, 159v, 196v.

¹³ Jakub Piekoszowicz, od 1619 kanonik chełmski i pleban w Staninie, w tym samym roku zrezygnował z beneficjum w Staninie na rzecz parafii w Siennicy, na synodzie w 1624 roku został dziekanem „ruralis” krasnostawskim, AAL. Rep60 A107, k. 160-161; *Synody diecezji chełmskiej*, s. 174.

¹⁴ Jan Sasin, pleban w Potyliczu i pisarz biskupi, w 1619 roku instytuowany na parafii w Skierbieszowie, zaś w 1620 roku - jako pleban wymienionych parafii - na kanonik chełmską, od 1629 roku oficjał generalny i wikariusz in spiritualibus diecezji chełmskiej, AAL. Rep60 A106, k. 151, 164; AAL. Rep60 A107, k. 3, 8, 9, 97v, 155, 197; *Synody diecezji chełmskiej*, s. 156, 163-164, 187, 189.

¹⁵ Jan Kliszewski, do 1630 roku kanonik chełmski, AAL. Rep60 A110, k. 117v, 122.

¹⁶ Bartłomiej Szołomoński, od 1629 roku pleban w Tyszowcach, do 1641 kanonik chełmski, AAL. Rep60 A110, k. 17v, 20; AAL. Rep60 A114, k. 35v.

¹⁷ Abraham Śladkowski, zm. 1643, pleban w Sawinie (do 1630), prepozyt w Bełzie (1637-1643), Hrubieszowie (do 1643), kanonik chełmski (1626-1631), prepozyt katedry w Krasnymstawie (1631-1643), AKL. Rep60 A108, s. 184; AKL. Rep60 A110, k. 37v-38, 142v-143, 243, 248v-249, 256; AAL. Rep60 A111, k. 373-373v; AAL. Rep60 A113, k. 30v-31.

¹⁸ Skądinąd nie znany.